

SZABAD SZOBRÁSZAT

Lehet-e humoros a szobrászat? Vagy tragikus? Vagy melankolikus? Böröcz András legújabb művei ilyen kérdéseket vetnek fel. A válasz pedig: igen. De megszorítással. Mert nem attól humorosak vagy melankolikusak, hogy egy jól körülírható érzést közvetítenek (ahogyan például Giacometti szobrai tragikusak vagy Medardo Rosso művei melankolikusak), hanem hogy igen gyakran elmesélnek valamit, s ha a „mese” végére érünk, akkor melankóliára vagy humorra vagy éppen tragikumra bukkanunk. Így hát hozzá kell tenni azt is, hogy Böröcz szobrai narratív szobrok – történeteket mondanak el. Ám ezt nem úgy teszik, ahogyan például a *Calais-i polgárok* Rodintól: nem visszaidéznek egy eseményt, vagyis nem olyasmire utalnak, ami a művet megelőzte. Ugyanakkor fényévnvi távolságra vannak azoktól a bronzból öntött giccses „zsánerszobroktól” is, amelyekkel Budapest utcáit az utóbbi években elcsúfították. Böröcz szobrai magukból bontanak ki történeteket. Azoknak a különféle anyagoknak meg köznapi tárgyakkal a sajátos konstellációjából, amely a műveit jól felismerhető teszi.

Draw című szobrának például egy ceruzákból készített tartály a központi része. A szűk átmérőjű és magas tartályból egy csupasz faág emelkedik ki. Egyik gallyára egy fából készült hintaló van akasztva, a másikra egy elektromos huzal, amelynek lenti, konnektoros végéről egy szintén fából készült gyerekasztal lóg. A szék himbálózik, csak egyik lába érinti a földet. Számos asszociáció kínálkozik. A csupasz, halott faág egy tartályból nő ki – ha abban víz lenne, talán újra kihajtana. A hintaló mintegy meglovagolja a halott faágat – miközben persze a hintalóval is meg szokták lovagolni. Még hozzá gyerekek, akik egyébként kis székeken ülnek. A gyerekek ezúttal csak a hiányával van jelen. Ez a hiány azonban a himbálózó szék révén drámai felhangot kap: a szék úgy van felakasztva, mint egy ember. A villanyzsinór ugyanakkor a fojtogatás képzetét is kelti. Akasztás, fojtogatás. Viszont a villanyzsinórral energia is továbbítható – amely a szobrot akár fel is tölthetné. A hintalóban pedig van valami diadalmas is. És ha megnézzük, hogy a tartály ceruzákból készült, akkor a drámai felhang a játékosságnak is teret ad: végül is a hintalóval lovagló gyerekek kisszékeken üldögélve szoktak rajzolni. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy a cím függesztést, felhúzást, vonzólást jelent, ugyanakkor rajzolást, sőt rá-

Ceruzadoboz (2001, laminált ceruzák, vegyes technika), Fotó: Greg Stanger

adásul még a kiegyenlítődsre is utal, akkor a szobor „története” éppolyan humoros, mint amilyen drámai. Egyszerre, anélkül, hogy egyik kioltaná a másikat. És így a szabadság érzetét is sugallja e mű. Böröcz egyfelől a mű valamennyi elemének narratív értelmet ad, másfelől azonban mégsem ragaszkodik hozzá, hogy a néző fantáziáját feltétlenül egyetlen irányba terelje.

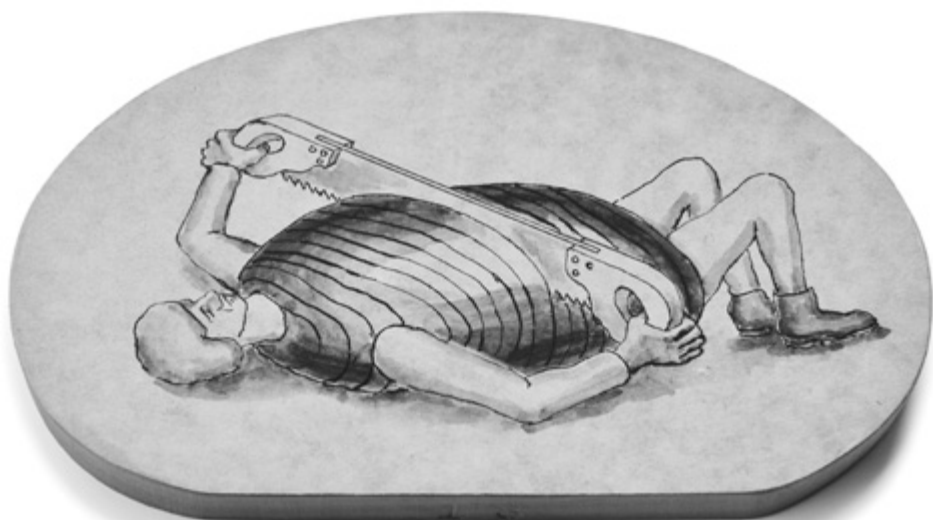
Mi kell az ilyen a szabadsághoz? Az, hogy a legközönségesebb tárgyokban is sokféle lehetőséget lehessen felfedezni. *Profound Objects* volt annak a kiállításának a címe, amelyet New Yorkban a Pavel Zoubok galériában rendeztek, Chelsea-ben, a galéria negyedben, s e cím a bemutatott tárgyak filozofikus mélységére utalt. De belehallani a „Talált tárgyakat” is, sőt még azt is, hogy céltudatosan keresett tárgyakra van szó. A sokféle lehetőség párhuzamosan nyilvánul meg bennük. Így azután a melankólia, a humor, a tragikum vagy az elmélyült figyelem egyszerre tud megjelenni Böröcz műveiben. Egy sajátos, kreatív „zavar” az eredmény, amit a *Draw*-nak már a címe is jelez. A *Bábel* című mű egy bonyolult faszervezetből áll, amely olyan, mintha legyalult faágak lennének összeillesztve. Ezek tartanak egy posztamenst, amely egy vécépumpa gumirészét tartja, ezen pedig egy összetekert derékszíj spirálszerűen nyúlik a magasba, úgy, mint Brueghel képén Bábel tornya. A bábeli zűrzavarra történő utalás egyértelmű. Ám ezt a zavart tovább zavarja az, hogy a faágak és a posztamens szépen faragott, simára gyalult ceruzákból van elkészítve.

Bábel a szóbeliséget zavarta össze, a ceruza viszont az írás eszköze. A szó és az írás erősíti is, meg ki is oltja egymást – megint csak egyszerre. És mindehhez járul a vizualitás is – hiszen megannyi látványról van szó. A hatszögletű ceruzák (csupa kap-tár) egy építészeti konstrukcióvá állnak össze, ugyanakkor a grafitceruza, mint „talált tárgy” növényyszerű képződménnyé alakul át – a grafit organikussá vedlik viszsza. Böröcz látványok segítségével mesél szóban is elmondható történeteket, amelyeket azután akár le is lehet írni. Mindennek azonban – s ezt fontos hangsúlyozni – semmi köze az allegóriához, ami szintén hasonlóképpen működik. Az allegória tereli a nézőt, nem engedi, hogy letérjen a kijelölt útról. Böröcz senkit nem terel. Ellenkezőleg: ráhagyja a nézőre, mihez kezdjen azzal, amit lát. És a néző azért tudja élvezni ezt a szabadságot, mert Böröcznél egyfajta költői logika mentén kerülnek egymás mellé az anyagok és tárgyak: egyik a másikat szinte előhívja. Úgy, ahogyan a versekben is nem a diszkurzív logika mentén követik egymást a szavak, hanem a hangzás, a rím, az asszonancia vagy akár a szójátékok mentén. Asszociatív szobrászat, ezt a címet adnám ennek az írásnak, ha nem hangzana olyan csúnyán.

Az újabb munkái között persze feltűnnek olyan művek is, amelyek visszautalnak az immár klasszikusnak számító *Akasztottak* című szoborcsoportra (1989-90). Az emberi alakok ezúttal nem lógnak, hanem egy pulton helyezkednek el, egymás mellett. Mahagóniból vannak megfaragva, mindegyik nyújtózkodik, s tart valamit a magasban. Vénusz, a görög istennő egy szögekkel átszúrt vécépumpát, Thor, a dörgés skandináv istene egy faszerkezetet, amely azokból a lapocskákból van összerakva, amelyekkel a fülörregész a gyerekek torkát vizsgálja, a tengeri kapitány egy sószórót (miközben maga egy üres borosüvegen áll – palackposta?), Beseler (ami egy fotónagyító márkája) egy vécépumpákból álló szerkezetet, Burr (Héj) pedig egy ceruzavégekkel teleszurkált vécépumpát. Mindegyik nyújtózik, s ennyiben olyanok, mint a klasszikus kariatidák. Még a Szabadságszobor alakjára is emlékeztetnek. De közben olyasmin állnak, ami idegen tőlük, és tartanak valamit, ami ugyancsak idegen tőlük. Ugyanakkor a vécépumpa mint triviális pop art kellék a klasszikus kelyhekre is emlékeztet, ami a kariatidáktól nem áll távol. Van ezekben a szobrokban valami törekenység, ugyanakkor feszültség is. Nemcsak a szabadság eszméjét sugallják, hanem némelyik esetben a kínlődését is. Ezt is, azt is. A finomság agresszív képzetekkel társul. Úgy, mint a *Wisp* című szobor, amelynek címe egyszerre jelent seprűcskét, emberkét és lidércet. Egy ceruzákból készült sima és gömbölyded tölcserből hosszú tüskés rózsaaág nyúlik a magasba, amelynek a végéről egy szíj lóg. Az egész szerkezet finom, gracilis, szinte törekeny; ám a tüskék meg a szíj egészen más irányba terelik a gondolatot. *A vágy tárgya* az alcím. Kinek a vágyáról van szó, amely mégis csak titokzatos? Azéről, aki használja ezt a furcsa eszközt, vagy akin használják?

Böröcz szobraival úgy vagyok, mint a svájci alkotópár, Peter Fischli & David Weiss műveivel. Sokszor nem tudom eldönteni, mi az, amit látok, s hogy a művészetnek nevezett rezervátumban hol a helyük. De szívesen nézem őket. És éppolyan önfeledtséggel tudnak megajándékozni, amilyen önfeledt lehetett Böröcz is, amikor elkészítette őket – miközben még azt sem tartom kizártnak, hogy közben néha nem is gondolt a művészetre. ■ ■ ■

Földényi F. László (1952): esztéta, irodalmár, a Színház- és Filmművészeti Egyetem tan-székvezető tanára. Könyveit számos nyelvre fordították le, több díj nyertese (József Attila-díj, Széchenyi-díj, Friedrich Gundolf Preis). 2009-től tagja a Német Akadémiának. Művei a Kalligram Kiadónál: *Melankólia* (harmadik és negyedik bővített kiadás, 2003, 2015), *A festészet éjszakai oldala* (Caspar David Friedrich, Francisco Goya, William Blake, 2004), *Berlin sűrűjében* (Esszék, 2006), *Az ész álma* (33 esszé, 2008), *Képek előtt állni* (Adalékok a látás újkori történetéhez, 2010), *A medúza pillantása* (2013).

Fakenyér-rajzok,
Fotó: Hübner Teodóra